

ΕΙΔΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ (ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ)

Στοιχεία θεωρίας

Ι. ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ - ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΟΔΗΓΙΑ: Για να βρούμε το είδος του συλλογισμού π.χ. σε μία παράγραφο, καταγράφουμε τα βασικά νοήματα, διατυπώνοντας τις προτάσεις με τον απλούστερο δυνατό τρόπο. Λειτουργούμε δηλαδή αφαιρετικά, ώστε να συγκεντρώσουμε απλές προτάσεις της τυπικής λογικής. Προσέχουμε ιδιαίτερα τη μετάβαση από τη θεματική περίοδο στις αμέσως επόμενες προτάσεις.

Α. Συλλογισμοί: Ως προς την πορεία προς το συμπέρασμα

1. Παραγωγικός: Μετάβαση από το Γενικό στο Ειδικό /Μερικό [Γ □ Ε] π.χ.

Π1: Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί

Π2: Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος

Σ: Ο Σωκράτης είναι θνητός

2. Επαγωγικός: Μετάβαση από το Ειδικό/Μερικό στο Γενικό [Ε ☺ Γ] π.χ.

Π1: Το σπουργίτι πετάει στον ουρανό

Π2: Το περιστέρι πετάει στον ουρανό

Π3: Ο γλάρος πετάει στον ουρανό

Π4: Το σπουργίτι, το περιστέρι, ο γλάρος είναι πουλιά.

Σ: Άρα (όλα) τα πουλιά πετούν στον ουρανό

3. Αναλογικός: Μετάβαση από ένα Ειδικό/Επιμέρους σε ένα άλλο Ειδικό/Επιμέρους

[Ε1 ☺ Ε2] π.χ.

Π1: Το πορτοκάλι είναι φρούτο και έχει βιταμίνες

Π2: Το μήλο είναι φρούτο

Σ: Άρα, κατά πάσα πιθανότητα, το μήλο έχει βιταμίνες

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η παραγωγική - επαγωγική συλλογιστική πορεία διαπιστώνεται

α. είτε από τη μετάβαση από την πρώτη προκειμένη στη δεύτερη

β. είτε από τη μετάβαση από τις προκείμενες προς το συμπέρασμα

Β. Συλλογισμοί: Ως προς το είδος των προτάσεων που αποτελούν τις προκείμενες

- 1. Κατηγορικοί:** όταν οι προκείμενες αποτελούν κατηγορικές προτάσεις, δηλαδή έχουν κατηγορούμενο ή κατηγορήμα (=τι κάνει/πράττει ένα Υποκείμενο)
- 2. Υποθετικοί:** όταν μία έστω από τις προκείμενες αποτελεί υποθετική πρόταση
- 3. Διαζευκτικοί:** όταν μία έστω από τις προκείμενες αποτελεί διαζευκτική πρόταση

Γ. Είδη επαγωγικών συλλογισμών

1. Γενίκευση: από κάποιο ή κάποια επιμέρους στοιχεία οδηγούμαστε γενικεύοντας σε ένα συμπέρασμα για το ευρύτερο σύνολο.

Παράδειγμα 1

- Π1: Το σώμα α θερμαινόμενο διαστέλλεται.
Π2: Το σώμα β θερμαινόμενο διαστέλλεται.
Π3: Το σώμα γ θερμαινόμενο διαστέλλεται.
Π4: Τα σώματα α, β, γ είναι μέταλλα.
Σ: Άρα, όλα τα μέταλλα θερμαινόμενα διαστέλλονται.

Παράδειγμα 2

- Π1: Στο περσινό μου ταξίδι στο Παρίσι ένας τελωνειακός μου φέρθηκε αγενέστατα
Π2: Ο τελωνειακός ήταν Γάλλος
Σ: Άρα (όλοι) οι Γάλλοι είναι αγενείς

2. Αίτιο - αποτέλεσμα: Όταν μία Προκείμενη ή το Συμπέρασμα εμπεριέχουν τη σύνδεση ενός Αιτίου με ένα Αποτέλεσμα.

Παράδειγμα 1

- Π1: Μελέτησα πιο πολύ απ' όλους (αίτιο) [Ειδικό]
Π2: Όποιος μελετάει πιο πολύ απ' όλους (αίτιο) παίρνει κατά κανόνα το μεγαλύτερο βαθμό (αποτέλεσμα) [Γενικό]
Σ: Άρα θα πάρω το μεγαλύτερο βαθμό (αποτέλεσμα)

Παράδειγμα 2

- Π1: Ένα βαρύ όχημα πέρασε από το δρόμο (αίτιο) [Ειδικό]

Π2: Όταν περνούσε, τα τζάμια του σπιτιού μας έτριζαν (αποτέλεσμα) [Ειδικό]

Σ: Όταν περνούν βαρέα οχήματα (αίτιο) τρίζουν τα τζάμια των σπιτιών (αποτέλεσμα) [Γενικό]

3. Αναλογία: Όταν μία Προκείμενη ή το Συμπέρασμα εμπεριέχουν τη Σύγκριση ή Συσχετισμό, πραγματικό ή μεταφορικό, δύο καταστάσεων.

Παράδειγμα 1 (Κυριολεκτική Αναλογία)

Π1: Ο Πόντιος Πιλάτος γνώριζε πολύ καλά ποιος είχε δίκαιο, αλλά απέφυγε να πάρει θέση (Κατάσταση Α) [Ειδικό]

Π2: Στη χθεσινή δύσκολη συνεδρίαση πολλοί συνάδελφοι γνώριζαν ποιος είχε δίκαιο, αλλά απέφυγαν να πάρουν θέση (Κατάσταση Β) [Ειδικό]

Σ: Πολλοί συνάδελφοι στα δύσκολα είναι σαν τον Πόντιο Πιλάτο (Μόνιμος, Γενικός Συσχετισμός καταστάσεων Α και Β) [Γενικό]

Παράδειγμα 2 (Μεταφορική Αναλογία)

Π1: Το ποδόσφαιρο διδάσκει στα παιδιά τη συνεργασία, την υπευθυνότητα και την επίμονη προσπάθεια μέχρι την τελική νίκη. (Κατάσταση Α) [Ειδικό]

Π2: Αυτά τα μαθήματα μάς δίνει και η ζωή. (Κατάσταση Β) [Ειδικό]

Σ: Το ποδόσφαιρο είναι σαν τη ζωή. (Μόνιμος, Γενικός Συσχετισμός καταστάσεων Α και Β) [Γενικό]

3

II. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ / ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ

A. ΓΕΝΙΚΑ

1. Έγκυρος συλλογισμός ή επιχείρημα: Όταν οι Προκείμενες οδηγούν κατά λογικό και αναγκαίο τρόπο στο Συμπέρασμα. Η σωστή/ορθή λογική πορεία από τις Προκείμενες στο Συμπέρασμα.

Παράδειγμα 1 (έγκυρο)

Π1: Τα ζώα χρειάζονται τροφή

Π2: Ο σκύλος είναι ζώο

Σ: Ο σκύλος χρειάζεται τροφή

Παράδειγμα 2 (έγκυρο)

Π1: Η λαβίδα είναι όργανο

Π2: Η κιθάρα είναι όργανο

Σ: Η λαβίδα είναι κιθάρα

Παράδειγμα 3 (μη έγκυρο)

Π1: Τα ζώα χρειάζονται τροφή

Π2: Ο σκύλος είναι ζώο

Σ: Ο σκύλος γαυγίζει

2. Αληθής συλλογισμός ή επιχειρήμα: Όταν οι Προκείμενες και το Συμπέρασμα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Παράδειγμα 1 (αληθές)

Π1: Τα τεχνολογικά επιτεύγματα στηρίζονται στην επιστήμη

Π2: Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής είναι τεχνολογικό επίτευγμα

Σ: Ο ΗΥ στηρίζεται στην επιστήμη

Παράδειγμα 2 (μη αληθές)

Π1: Τα πτηνά πετούν στον ουρανό

Π2: Η στρουθοκάμηλος είναι πτηνό

Σ: Η στρουθοκάμηλος πετάει στον ουρανό

3. Ορθός συλλογισμός η επιχειρήμα: Έγκυρότητα + Αλήθεια. Θα πρέπει να είναι ταυτόχρονα Έγκυρος και Αληθής

Παράδειγμα 1 (έγκυρο - μη αληθές - μη ορθό)

Π1: Η θάλασσα είναι νερό

Π2: Το νερό σταματάει τη δίψα

Σ: Η θάλασσα σταματάει τη δίψα

Παράδειγμα 2 (μη έγκυρο - αληθές - μη ορθό)

Π1: Μερικοί άνθρωποι είναι φιλόσοφοι

Π2: Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος

Σ: Ο Σωκράτης είναι φιλόσοφος

Παράδειγμα 3 (έγκυρο - αληθές - ορθό)

Π1: Τα φυτά χρειάζονται οξυγόνο

Π2: Η τριανταφυλλιά είναι φυτό

Σ: Άρα η τριανταφυλλιά χρειάζεται οξυγόνο

B. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΑΓΩΓΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ

Οι επαγωγικοί συλλογισμοί κανονικά αξιολογούνται ως προς το κατά πόσο οδηγούν σε τέλεια και ασφαλή επαγωγή. Αυτό είναι το βασικό κριτήριο που καθορίζει την αλήθεια, άρα και την ορθότητά τους.

Ειδικότερα λοιπόν, ελέγχουμε κατά πόσο υπάρχει:

1. Τέλεια και ασφαλής επαγωγή, κατά πόσο δηλαδή είναι πλήρες και επαρκές το πλήθος των ειδικών στοιχείων, βάσει των οποίων

συνάγεται το γενικό συμπέρασμα, οπότε οδηγούν σε ένα βέβαιο συμπέρασμα και οι συλλογισμοί θεωρούνται αληθείς-ορθοί.

2. Ατελής και επισφαλής επαγωγή, κατά πόσο δηλαδή είναι ανεπαρκές το πλήθος των ειδικών στοιχείων, βάσει των οποίων συνάγεται το γενικό συμπέρασμα, οπότε οδηγούν σε συμπέρασμα το οποίο

- α. ή έχει απλώς πιθανολογικό χαρακτήρα, χωρίς να είναι όμως απολύτως ασφαλές, ούτε όμως και απολύτως λανθασμένο,
- β. ή είναι αυθαίρετο, και οι συλλογισμοί θεωρούνται μη αληθείς-μη ορθοί.

Άρα έχουμε:

1. **Τέλεια επαγωγή:** όταν ελέγχονται όλα τα επιμέρους στοιχεία ενός συνόλου ή ένα επαρκές πλήθος του, ένα προς ένα, και καταλήγουμε με ασφάλεια σε ένα γενικότερο συμπέρασμα για το σύνολο
2. **Ατελή επαγωγή:** όταν ελέγχονται δειγματοληπτικά κάποια στοιχεία, ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα ενός ευρύτερου συνόλου και βγαίνει πιθανολογικά και κατ' εκτίμηση ένα συμπέρασμα για το ευρύτερο σύνολο.

Ειδικότερα ως προς τα τρία (3) είδη του επαγωγικού συλλογισμού ισχύουν τα ακόλουθα:

1. Στην επαγωγή ως Γενίκευση έχουμε Τέλεια Επαγωγή, εφόσον η γενίκευση στηρίζεται σε επαρκή αριθμό στοιχείων και Ατελή Επαγωγή, εφόσον η γενίκευση στηρίζεται σε ανεπαρκή αριθμό στοιχείων (Ο επαρκής ή ανεπαρκής αριθμός καθορίζεται από το πλήθος των επιμέρους σε σχέση με το σύνολο)

2. Στην επαγωγή ως Αίτιο-Αποτέλεσμα υπάρχει το σύστημα Αναγκαίας και Επαρκούς Αιτίας (Αναγκαία είναι η αιτία που χωρίς αυτή δεν μπορεί να προκύψει το συγκεκριμένο αποτέλεσμα και Επαρκής είναι η αιτία που μόνη της μπορεί να οδηγήσει στο συγκεκριμένο αποτέλεσμα (αρκεί και μόνο αυτή).

Τέλεια Επαγωγή υπάρχει, εφόσον η αιτία είναι αναγκαία και επαρκής.

Ατελής Επαγωγή, εφόσον η αιτία είναι μόνο το ένα από τα δύο ή και τίποτα από τα δύο.

3. Στην επαγωγή ως Αναλογία υπάρχει Τέλεια Επαγωγή, εφόσον οι ομοιότητες είναι επαρκείς σε αριθμό και σχετικές με το θέμα και

Ατελής Επαγωγή, εφόσον οι ομοιότητες των συγκρινόμενων δεν είναι επαρκείς σε αριθμό και σχετικές με το θέμα.

Ασκήσεις

Να βρεθεί η συλλογιστική πορεία (παραγωγική - επαγωγική) στις παρακάτω παραγράφους

1. Ανέκαθεν η οικονομική δράση του ανθρώπου ήταν μια δράση μέσα στη φύση και πάνω στη φύση. Αν στην πρώτη φάση της ιστορικής εξέλιξης των σχέσεων του ανθρώπου με αυτήν το κυρίαρχο γνώρισμα στάθηκε η εξάρτηση του ανθρώπου από τις δυνάμεις της φύσης και του περιβάλλοντος, στη δεύτερη και πιο πρόσφατη φάση, και μάλιστα από τη βιομηχανική επανάσταση και μετά, η σχέση μεταβάλλεται και το κυρίαρχο γνώρισμα γίνεται πλέον η υποταγή της φύσης στον άνθρωπο. Έτσι, ενώ αρχικά και επί μακρόν έκτοτε η φυσική τάξη φάνηκε να επιβάλλεται στον άνθρωπο, στη συνέχεια και ιδίως τα τελευταία 200 περίπου χρόνια η ανθρώπινη τάξη (ή αταξία) επιβλήθηκε πάνω στη φύση και το περιβάλλον.

2. Πολλοί υπεύθυνοι του Άουσβιτς ήταν αναγνώστες του Γκαίτε και λάτρεις του Μπραμς. Δεν πιστεύω ότι η διάδοση της λογοτεχνικής παιδείας και της μουσικής καλλιέργειας συντελεί απαραίτητως στην πρόοδο του καλού.

3. Ο τουρισμός γενικά, κυρίως δε σε χώρες μικρές σαν την Ελλάδα, αποτελεί μια ανθρώπινη δραστηριότητα η οποία εντάσσεται στις προσπάθειες οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, περιέχει όμως πολλά στοιχεία αστάθειας στις σχέσεις ανθρώπου και περιβάλλοντος και περικλείει πολλούς κινδύνους. Αρκεί να θυμηθούμε ότι σε μικρές κοινωνίες (π.χ. νησιά) ο ανθρώπινος πληθυσμός στην τουριστική περίοδο μπορεί και να δεκαπλασιαστεί, με όλα τα επακόλουθα αυτής της αύξησης για τους τοπικούς φυσικούς πόρους, τους ρυθμούς ζωής της συγκεκριμένης κοινότητας και τον πολιτισμό της. Σε αυτή την κλίμακα του κοινωνικού φαινομένου της απότομης πληθυσμιακής επίθεσης η συμβατική λύση που δίνει ο βιομηχανοποιημένος τουρισμός είναι κατ' ανάγκη επιθετική. Μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα βιάζουν πολλές φορές το περιβάλλον, «πακέτα» για

την καλύτερη «εκμετάλλευση» των τουριστών ετοιμάζονται, αγροτικά προϊόντα γεμάτα χημικά στοιχεία και κακότεχνα προϊόντα «δήθεν» λαϊκής τέχνης παράγονται.

4. Δεν έχουμε άλλη επιλογή από το να είμαστε ανταγωνιστικοί. Από το να πετύχουμε, δηλαδή, να οικοδομήσουμε μια υγιή οικονομία, από το να παρακολουθούμε τις τεχνολογικές εξελίξεις, από το να εξυγιάνουμε τον δημόσιο τομέα, από το να δημιουργήσουμε ένα κράτος ευέλικτο, χωρίς ωστόσο να υστερεί στους τομείς της κοινωνικής πρόνοιας και της φροντίδας προς τις ενδεείς οικονομικά και κοινωνικά κατηγορίες πολιτών. Μόνον έτσι θα πάψουμε να είμαστε και να χαρακτηριζόμαστε «ουραγοί της Ευρώπης» και «υπηρέτες των Ευρωπαίων». Η επίτευξη των στόχων σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας με τα ευρωπαϊκά οικονομικά μεγέθη δεν είναι θέμα μόνο αριθμών. Είναι και θέμα ουσίας. Διότι η βελτίωση των οικονομικών μεγεθών μακροπρόθεσμα, αλλά σε ορισμένους τομείς και μεσοπρόθεσμα, οδηγεί στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, των υπηρεσιών, του κράτους πρόνοιας και γενικότερα στη βελτίωση της ποιότητας ζωής για όλους μας.

5. Στη χώρα μας παράλληλα με τα περιστατικά κακοποίησης ή παραμέλησης παιδιών, που κάθε χρόνο έρχονται στο φως, θα πρέπει να αναλογιστούμε και άλλα προβλήματα που τείνουν να λάβουν χρόνιο χαρακτήρα: την εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας καθώς και την αποστέρηση των δικαιωμάτων πρόσβασης στην εκπαίδευση και την περίθαλψη για τα παιδιά των μεταναστών ή άλλων κοινωνικών ομάδων. Όσο κι αν η εικόνα παραμένει συγκεχυμένη λόγω της έλλειψης επαρκών στοιχείων σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί απόλυτα ικανοποιητική. Τα δικαιώματα των παιδιών παραβιάζονται με τρόπους και έκταση, που κάθε άλλο παρά κολακεύουν τον πολιτισμό μας.

6. Η φαντασία είναι απαραίτητη για να καταλάβει κανείς την πραγματικότητα. Την αξία που έχει η φαντασία τη συναντά κανείς στα μαθηματικά. Γιατί, για να αποδείξεις ότι κάτι ισχύει, πρέπει πρώτα να περάσεις από την υπόθεση ότι δεν ισχύει. Αυτό κι αν απαιτεί φαντασία!

7. Σήμερα η συζήτηση για την κοινωνική αλλαγή επικεντρώνεται στο αίτημα για συνεργασία και συνύπαρξη των λαών, στην προσπάθεια να οδηγηθούμε από ένα πλήθος μικρών και μεγάλων

κοινωνικών συνόλων σε μια ενιαία κοινότητα ανθρώπων. Το πιο απτό και προχωρημένο δείγμα δημιουργίας στην εποχή μας μιας ευρύτερης από τον παραδοσιακό τύπο κράτους κοινωνίας είναι ασφαλώς η Ευρωπαϊκή Ένωση. Το εγχείρημα, βέβαια, δεν είναι νέο στην ιστορία. Τηρουμένων των αναλογιών, τόσο κατά το απώτερο όσο και κατά το πρόσφατο παρελθόν, επιχειρήθηκε να δημιουργηθούν μεγάλοι κοινωνικοί σχηματισμοί. Έτσι, τον 4ο αιώνα π.Χ., ο Μέγας Αλέξανδρος κατόρθωσε να συνενώσει πολλές κοινωνίες ανθρώπων σε ένα ενιαίο κράτος, ενώ μόλις τον περασμένο αιώνα δημιουργήθηκαν οι συνασπισμοί της Σοβιετικής Ένωσης και της Γιουγκοσλαβίας. Η μοίρα όλων αυτών των προσπαθειών ήταν κοινή: κάποια στιγμή να διαλυθούν εις τα εξων συνετέθησαν.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ 2003

8. Η Ελλάδα μετατρέπεται σταδιακά σε μια πολύ-πολιτισμική κοινωνία. Η εξέλιξη αυτή οπωσδήποτε περιπλέκει την κατάσταση, καθώς αναδεικνύει νέες κοινωνικές, θρησκευτικές και πολιτιστικές παραμέτρους του προβλήματος. Ταυτόχρονα, καθιστά πιο επιτακτική την ανάγκη να εκσυγχρονιστούν οι κρατικές υπηρεσίες προσαρμοζόμενες στα νέα δεδομένα και να συνεργαστούν αποτελεσματικότερα με το πλήθος των μη κυβερνητικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στο έργο αυτό.

9. Ο περιπετράς μου, ένας εξηντάρης λαϊκός τύπος, κουνούσε το κεφάλι του με αγανάκτηση. «Τι σόι άνθρωποι είναι αυτοί», ξέσπασε, «που δεν ανοίγουν εφημερίδα ούτε όταν την έχουν αγοράσει;» Αναφερόταν στους όχι λίγους πελάτες του που, αφού πάρουν στα χέρια τους και πληρώσουν την α ή τη β εφημερίδα, βγάζουν από μέσα το cd, το dvd ή όποιο άλλο, απαραίτητο πλέον, δώρο περικλείεται στο σελοφάν και πετούν το έντυπο σώμα στον πρώτο κάδο απορριμμάτων που βρίσκουν μπροστά τους.

Αλήθεια, τι σόι άνθρωποι; Τι σόι λαός; Για ποιο επίπεδο πολιτισμού και ποια ποιότητα ανθρώπων μιλάμε, όταν έχουμε έναν λαό που δε διαβάζει;

10. Θεσμοί που δοκιμάστηκαν στο παρελθόν επί αιώνες, που καθιερώθηκαν με αίμα πολύ, έχουν πια διαβρωθεί. Η οικογένεια, που ήταν η ζεστή φωλιά όπου πλάθονταν κι οπλιζόνταν ο άνθρωπος, κάθε μέρα γίνεται και πιο σκιώδης. Ο τρόπος ζωής που είχε το παρελθόν κληροδοτήσει από γενιά σε γενιά - τιμιότητα,

ντροπή, αξιοπρέπεια και κοινωνική συνεργασία – κινδυνεύει και αναιρείται καθημερινά από την πρακτική της εποχής μας. Το παρελθόν, ως αυθεντία, ως πηγή κανόνων βίου, υποφέρει από δεινή αμφισβήτηση.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ 2004

11. Λέγεται πως ο επιστήμονας ευθύνεται μόνο γι' αυτό που κάνει και όχι για τον τρόπο με τον οποίο κάποιος το χρησιμοποιούν. Όπως, δηλαδή, ο κατασκευαστής μαχαιριών είναι υπεύθυνος μόνο για την ποιότητα του προϊόντος του και όχι για την ενδεχόμενη φονική χρήση του, έτσι και ο επιστήμονας είναι υπόλογος μόνο για την ορθότητα των ανακαλύψεών του και όχι για τη βλαβερή αξιοποίησή τους. Και όπως δεν μπορεί να κατηγορείται ο πρώτος στην περίπτωση ενός φόνου, έτσι δεν μπορεί να κατηγορείται και ο δεύτερος στην περίπτωση, για παράδειγμα, ενός πολέμου.

12. Το ξεκίνημα του 21ου αιώνα μας φέρνει αντιμέτωπους με ποικίλα προβλήματα, την έκταση και τις συνέπειες των οποίων είναι δύσκολο να προβλέψει κανείς. Το δεύτερο ήμισυ του 20ού αιώνα επεφύλαξε πολλές εκπλήξεις στο χώρο της ανάπτυξης των νέων τεχνολογιών και στην πρόοδο της επιστήμης. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και της γνώσης έχει επιφέρει θεαματικές αλλαγές στην κοινωνική δομή και οργάνωση πολλών κρατών. Η «κοινωνία της πληροφορίας» κατέστησε αναγκαίο τον επαναπροσδιορισμό των μεθόδων και των τεχνικών της εργασίας και έθεσε σε νέα βάση το θέμα κατάκτησης της γνώσης. Σήμερα δεν έχει τόσο αξία η γνώση αυτή καθαυτή, αφού εξελίσσεται με ταχύτατους ρυθμούς και παλιώνει προτού καν γίνει κτήμα των πολλών.

13. Φαίνεται πως η εποχή μας προτιμά να απορρίψει το παρελθόν. Κάθε μέρα που περνάει, η φωνή του παρελθόντος εξασθενεί, απομακρύνεται για τους περισσότερους από εμάς που επιδιώκουμε να ζήσουμε την εποχή μας και σπάνια σκεφτόμαστε να πάμε αντίθετα στο ρεύμα... Κάθε μέρα που περνάει, το παρελθόν ως Ιστορία, ως Τέχνη, ως στοχασμός, ως αποκάλυψη του μυστηρίου μέσα μας και γύρω μας δεν μας λέει τίποτε. Επισκεπτόμαστε ένα μουσείο και φεύγουμε από εκεί ασυγκίνητοι. Τριγυρνούμε σε μια πολιτεία που το παρελθόν την έχει ανυψώσει σε μνημείο κάλλους και Ιστορίας, και δε μένει ζύπνια μέσα μας παρά μια κοντόφθαλμη και δυσκίνητη περιέργεια ή, το χειρότερο, μια καταγέλαστη

ματαιοδοξία πως βρισκόμαστε, πως γνωρίζουμε, πως σκεφτήκαμε τη φημισμένη αυτή πολιτεία. Αλλά βαθύτερα, αυτή η πολιτεία για μας δεν έχει φωνή, δεν έχει φυσιογνωμία, δεν μας φέρνει κανένα μήνυμα. Το παρελθόν της απομένει για τον εσωτερικό μας κόσμο βουβό.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ 2004

14. Έπειτα, ας μην ξεχνούμε ότι ο άνθρωπος που δεν βλέπει ή δεν θέλει να αναγνωρίσει τα όριά του και να παραδεχτεί το «μη περαιτέρω», χάνει τον αυτοέλεγχο και από στιγμή σε στιγμή κινδυνεύει να παραπατήσει και να τσακιστεί. Οι τραγικοί ήρωες, που έχει πλάσει το θέατρο του πολιτισμού μας, αυτό το μοιραίο λάθος πλήρωσαν ακριβά. Έχασαν την επίγνωση των ορίων τους, των ανθρώπινων ορίων. Δεν κατάλαβαν ότι κάποια βαθιά χαραγμένη γραμμή σημαδεύει ένα ανυπέρβλητο σύνορο. Την αγνόησαν ή την περιφρόνησαν, και οι δειλαιοί πήδησαν την τάφρο. Τους είχε τυφλώσει το πάθος της δύναμης, του πλούτου, της δόξας. Όταν αντιλήφθηκαν τη μωρία τους, ήταν αργά: η ευτυχία είχε γλυστρήσει μέσ' από τα χέρια τους, η ζωή με τις χαρές της είχε φύγει ανεπιστρεπτή...

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ 2005

15. Η συνηθισμένη, ωστόσο, μορφή του φανατισμού είναι αληθινά αποκρουστική. Ο φανατικός, σ' όλες τις εποχές, είναι στενοκέφαλος και στενόκαρδος. Το όπτικό του πεδίο είναι περιορισμένο και το πείσμα του άκατανίκητο. Άγνοει τους συμβιβασμούς, άλλ' άγνοει και τις καλόπιστες κ' ευγενικές παραχωρήσεις. Φρουρός συχνά ενός δόγματος που υποστηρίζει τις έξοχότερες αρετές, όσο προχωρεί τις χάνει ο ίδιος. Γίνεται απάνθρωπος, ωμός, σκαιός, αποθηριώνεται, για να έξανθρωπίσει τους ανθρώπους. Ο φανατισμός δημιουργεί καταστάσεις βρασμού. Άλλα βρασμού από εμπάθεια, μίσος, άκομη κ' έγκληματική διάθεση. Άς θυμηθούμε τα όλοκαυτώματα κατά το Μεσαίωνα και την Αναγέννηση. Θηρία και όχι άνθρωποι τὰ έπραγατοποίησαν.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ 2006

Να βρεθεί το είδος των συλλογισμών στις παρακάτω παραγράφους

16. Ένας ξένος συγγραφέας έχει κάνει την παρατήρηση ότι, αν ο Δάσκαλος δεν πλουτίζει ούτε ανακαινίζει τα επιστημονικά του εφόδια και τις επαγγελματικές του δεξιότητες, είναι γιατί έχει να κάνει πάντοτε με παιδιά, ανώριμους δηλαδή και με περιορισμένη

ικανότητα ανθρώπους, που εύκολα δεσπόζει στον κύκλο τους. Επομένως, του λείπει ο «ανταγωνισμός» με ομοίους του, που είναι πάντοτε έτοιμοι και πολλές φορές ικανοί να του αμφισβητήσουν την υπεροχή, όπως συμβαίνει στα άλλα επαγγέλματα. Δεν χρειάζεται να «πολεμήσει» σκληρά και προς σκληρούς αντιπάλους, σαν τους βιοπαλαιστές· μέσα στην τάξη είναι ο «ένανς», «ο παντογνώστης», «ο φωτισμένος». Ποια δύναμη και ποια σοφία μπορούν ν' αντιπαρατάξουν στο «πνεύμα» του οι μικροί μαθητές; Και για τούτο επαναπαύεται στα λιγοστά πνευματικά του κεφάλαια.

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ 2004

17. Η μεγάλη αντοχή του πνευματικού δημιουργού γεννιέται και συντηρείται, κατά κύριο λόγο, από την ψυχή του. Η φλογερή αγάπη προς το έργο του και η πίστη η αδιάσειστη στον προορισμό αυτού του έργου είναι οι μεγάλες πηγές της δύναμης του. Αυτές δεν τον αφήνουν (και στην περίπτωση ακόμη της κλονισμένης υγείας) να λυγίσει. Ο άνθρωπος που αγαπάει και πιστεύει αυτό που κάνει, ζει όρθιος με την ψυχή του.

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ 2006

11

18. Ενόψει της νέας χιλιετίας, το ανθρώπινο γένος είναι υποχρεωμένο να σχεδιάσει ένα νέο εκπαιδευτικό σύστημα και να διαμορφώσει τους όρους ενός νέου πολιτισμού. Και είναι υποχρεωμένο να το πράξει τούτο -επιτρέψτε μου να επισημάνω- όχι γιατί το εκπαιδευτικό σύστημα και ο πολιτισμός του παρελθόντος απέτυχαν, αλλά διότι άλλαξε η κοινωνία. Τίποτε από όσα ο άνθρωπος μπορεί να σκεφθεί και να δημιουργήσει -αν πρόκειται να καταστεί βιώσιμο- δεν είναι δυνατό να υπάρξει ερήμην της κοινωνίας. Αλλάζουν οι κοινωνικές συνθήκες; Αλλάζουν, επίσης, οι ιδέες, οι πεποιθήσεις, οι μορφές της τέχνης, οι επιστημονικές αντιλήψεις και ούτω καθεξής.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ 2003

19. Η Δημοκρατία περνάει στον καιρό μας και δοκιμασία και κρίση. Το πρόβλημά της είναι σύνθετο. Δοκιμασία για τη Δημοκρατία είναι η ανάγκη να κυβερνήσει ανθρώπινα σύνολα τεράστια, που ξεπερνάνε τα φυσικά της μέτρα. Γιατί το δημοκρατικό πολίτευμα είναι εφικτό εκεί όπου όλα βρίσκονται στα μέτρα του ανθρώπου, όπου η άσκηση της εξουσίας κι ο έλεγχός

της είναι άμεσα ή σχεδόν άμεσα, όπου το άτομο έχει υπόσταση, δεν μεταβάλλεται σ' απρόσωπη μονάδα μέσα σε αστρονομικό αριθμό.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ 2008

20. Η γλωσσομάθεια είναι σήμερα περισσότερο αναγκαία από ποτέ, ως δεξιότητα που αυξάνει τις πιθανότητες να βρει κάποιος εργασία. Παρόμοια με τη γλωσσομάθεια, η εκπαίδευση στη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών, συνιστά μίαν εκ των ων ουκ άνευ δεξιότητα μέσα στην ψηφιακή εποχή. Άνθρωπος που δε γνωρίζει χειρισμό ηλεκτρονικών υπολογιστών και χρήση σχετικών προγραμμάτων, θα μειονεκτεί κατά πάσα πιθανότητα στην διαδικασία κάλυψης μιας θέσης εργασίας.

Απαντήσεις

1. Η παράγραφος αναπτύσσεται με **παραγωγική συλλογιστική πορεία**, διότι ξεκινάει από τα μία γενική διαπίστωση (Ανέκαθεν η οικονομική δράση του ανθρώπου ήταν μια δράση μέσα στη φύση και πάνω στη φύση) και εξειδικεύει ύστερα τις δράσεις μέσα και πάνω στη φύση.
2. Η παράγραφος αναπτύσσεται με **επαγωγική συλλογιστική πορεία**, διότι από τις επιμέρους περιπτώσεις των βασανιστών με Γκαίτε και Μπραμς καταλήγει σε μια γενικότερη άποψη για την πνευματική καλλιέργεια.
3. Η παράγραφος αναπτύσσεται με **παραγωγική συλλογιστική πορεία**, διότι ξεκινάει αναφερόμενη γενικά σε κινδύνους του τουρισμού και έπειτα συγκεκριμενοποιεί αυτούς τους κινδύνους.
4. Η παράγραφος αναπτύσσεται με **παραγωγική συλλογιστική πορεία**, διότι ξεκινάει από τη γενική ανάγκη «να είμαστε ανταγωνιστικοί» και έπειτα μεταβαίνει σε εξειδικεύσεις αυτής της ανταγωνιστικότητας
5. Η παράγραφος αναπτύσσεται με **επαγωγική συλλογιστική πορεία**, διότι ξεκινάει από την αναφορά συγκεκριμένων περιστατικών παραβίασης των δικαιωμάτων των παιδιών και καταλήγει στη γενική άποψη για τη χαμηλή ποιότητα του πολιτισμού μας.

6. Η παράγραφος αναπτύσσεται με **παραγωγική συλλογιστική πορεία**, διότι ξεκινάει από τη γενική διαπίστωση ότι η φαντασία είναι αναγκαία για τη σύλληψη της πραγματικότητας και καταλήγει στην ωφέλεια της για τα μαθηματικά, μια ειδική επιστήμη.
7. Η παράγραφος αναπτύσσεται με **παραγωγική συλλογιστική πορεία**, διότι ξεκινάει από το γενικό αίτημα για συνεργασία και συνύπαρξη των λαών και εξειδικεύει στη συνέχεια με τις απόπειρες ενοποίησης όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, το κράτος του Μ. Αλεξάνδρου κ.λπ.
8. Στην παράγραφο υπάρχει **παραγωγική συλλογιστική πορεία**, διότι αρχικά προβάλλεται η γενική διαπίστωση για μετατροπή της Ελλάδας σε πολυπολιτισμική κοινωνία και έπειτα παρουσιάζεται η ανάδειξη νέων εξειδικευμένων παραμέτρων και αναγκών του προβλήματος.
9. Στην παράγραφο υπάρχει **επαγωγική συλλογιστική πορεία**, διότι ξεκινάει από ένα συγκεκριμένο περιστατικό (συμπεριφορά των νεοελλήνων κατά την αγορά μιας εφημερίδας) και καταλήγει σε μια γενική γνώμη για την ποιότητα και το επίπεδο του λαού.
10. Στην παράγραφο υπάρχει **επαγωγική συλλογιστική πορεία**. Αρχικά προβάλλονται όψεις της διάβρωσης των θεσμών και στο τέλος προβάλλεται το γενικό συμπέρασμα ότι «Το παρελθόν, ως αυθεντία, ως πηγή κανόνων βίου, υποφέρει από δεινή αμφισβήτηση».
11. Ο συλλογισμός στην παράγραφο είναι **αναλογικός**. Συσχετίζονται ο κατασκευαστής μαχαιριών και η απουσία δικής του ευθύνης για την κακή χρήση των μαχαιριών του με τον επιστήμονα και την απουσία των ευθυνών του στην υπόθεση του πολέμου.
12. Στην παράγραφο υπάρχει **παραγωγική συλλογιστική πορεία**, διότι στη θεματική περίοδο μιλάει γενικά για ποικίλα προβλήματα και εκπλήξεις του 21 ου αιώνα και έπειτα εξειδικεύει σε κάποια από αυτά (νέες τεχνολογίες, επιστήμες κ.λπ.).

13. Στην παράγραφο εντοπίζεται **παραγωγική συλλογιστική πορεία**, διότι ξεκινάει από τη γενική διαπίστωση πως «η εποχή μας προτιμά να απορρίψει το παρελθόν» και συνεχίζει προβάλλοντας ειδικές όψεις αυτής της απόρριψης («Επισκεπτόμαστε ένα μουσείο και φεύγουμε από εκεί ασυγκίνητοι, τριγυρνούμε σε μια πολιτεία που δε μένει ξύπνια μέσα μας κ.λπ.»)

14. Στην παράγραφο υπάρχει **παραγωγική συλλογιστική πορεία**, διότι στη θεματική περίοδο μιλάει γενικά για τον άνθρωπο που «δεν βλέπει ή δεν θέλει να αναγνωρίσει τα όριά του» και στη συνέχεια μεταβαίνει στην παρουσίαση της ειδικής περίπτωσης των τραγικών ηρώων και της ύβρεως που αυτοί έχουν διαπράξει.

15. Στην παράγραφο υπάρχει **παραγωγική συλλογιστική πορεία**. Διατυπώνεται στη θεματική περίοδο η γενική διαπίστωση για το «αποκρουστικό πρόσωπο του φανατισμού» και έπειτα παρουσιάζονται οι ποικίλες και πολλαπλές συμπεριφορές των φανατικών που επιβεβαιώνουν τον αποκρουστικό χαρακτήρα του φανατισμού.

Να βρεθεί το είδος των συλλογισμών στις παρακάτω παραγράφους

14

16. Ο συλλογισμός στην παράγραφο είναι **παραγωγικός**. Το Συμπέρασμα προτάσσεται:

Π1: Όπου απουσιάζει ο ανταγωνισμός ο άνθρωπος δεν πλουτίζει τα εφόδιά του

Π2: Μέσα στη σχολική τάξη ο Δάσκαλος δε συναντά τον ανταγωνισμό από τους μικρούς του μαθητές.

Σ: Ο Δάσκαλος δεν πλουτίζει ούτε ανακαινίζει τα επιστημονικά του εφόδια και τις επαγγελματικές του δεξιότητες.

17. Ο συλλογισμός στην παράγραφο είναι **επαγωγικός**:

Π1: Η μεγάλη αντοχή του πνευματικού δημιουργού γεννιέται και συντηρείται από την ψυχή του.

Π2: Η φλογερή αγάπη προς το έργο του και η πίστη η αδιάσειστη στον προορισμό αυτού του έργου είναι οι μεγάλες πηγές της δύναμης του.

Π3: Αυτές (η πίστη και η αγάπη) δεν τον αφήνουν να λυγίσει.

Σ: Ο άνθρωπος που αγαπάει και πιστεύει αυτό που κάνει, ζει όρθιος με την ψυχή του.

18. Ο συλλογισμός στην παράγραφο είναι **παραγωγικός**:

Π1: Όταν αλλάζουν οι κοινωνικές συνθήκες, αλλάζουν, επίσης, οι ιδέες, οι πεποιθήσεις, οι μορφές της τέχνης, οι επιστημονικές αντιλήψεις και ούτω καθεξής.

Π2: Οι ιδέες, οι πεποιθήσεις, οι μορφές της τέχνης, οι επιστημονικές αντιλήψεις συνιστούν τον πολιτισμό και εκφράζονται μέσα από την εκπαίδευση.

Σ: Άρα το ανθρώπινο γένος είναι υποχρεωμένο να σχεδιάσει ένα νέο εκπαιδευτικό σύστημα και να διαμορφώσει τους όρους ενός νέου πολιτισμού.

19. Ο συλλογισμός στην παράγραφο είναι **επαγωγικός**:

Π1: Το δημοκρατικό πολίτευμα είναι εφικτό εκεί όπου όλα βρίσκονται στα μέτρα του ανθρώπου, όπου η άσκηση της εξουσίας κι ο έλεγχός της είναι άμεσα ή σχεδόν άμεσα, όπου το άτομο έχει υπόσταση.

Π2: Στη σύγχρονη εποχή δοκιμασία για τη Δημοκρατία είναι η ανάγκη να κυβερνήσει τεράστια ανθρώπινα σύνολα, που ξεπερνάνε τα φυσικά της μέτρα.

Σ: Η Δημοκρατία περνάει στον καιρό μας και δοκιμασία και κρίση

15

20. Ο συλλογισμός μέσα στην παράγραφο είναι **αναλογικός**, διότι από την ωφέλεια (ανεύρεση εργασίας) μιας επιμέρους δεξιότητας, της γλωσσομάθειας, οδηγείται στην πιθανή ωφέλεια μιας άλλης δεξιότητας, της γνώσης Η/Υ, για την ανεύρεση εργασίας.